

TARİHSEL ÇEVRE PEYZAJLARINDA YAPI VE ÇEVRE İLİŞKİSİ¹

*Hacer MUTLU DANACI**

*Meryem ATİK***

Özet

Tarihi yapı ve çevrelerinin korunması, restorasyonu veya farklı fonksiyonlarla kullanılması konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Çalışmada, Anadolu'daki farklı dönemlerde restorasyon geçirmiş yapılar, yapı ve çevre tasarımı, yapının restorasyondan önceki ve sonraki durumu, kullanılan malzeme gibi kriterler açısından analiz edilerek öneriler getirilmiştir.

Çalışma sonuçları, restorasyon sonucu yapıda fonksiyon değişikliği yaşandığını, yapı eklentileri ile kullanım yoğunluklarının arttığını, yapı ve çevresinin birbirinden bağımsız olarak projelendirildiğini göstermiştir. Diğer yandan, tarihsel çevre peyzajlarının korunmasında yapı ya da yapı grubunun yanı sıra içinde bulunulan peyzajın da göz önünde bulundurulması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler; Koruma, Restorasyon, Anadolu, Tarihsel Çevre Peyzajı, Yapı Çevre İlişkisi

Peyzaj, bir bakış açısına giren canlı ve cansız, doğal ve kültürel faktörlerin bütünüdür. Özellikle kültürel değer taşıyan ve bir dönemin farklı kültürel, sosyal, ekonomik, dinsel değerlerini bir arada bulunduran tarihsel çevre peyzajlarının korunması ve restorasyonu hem peyzaj mimarlığı, hem de mimarlık konularını ve meslek disiplinlerini bir araya getirmektedir.

Yenileme anlamına gelen restorasyon sözcüğü dilimize Fransızca'dan girmiş olup, kazılar sonucu ortaya çıkan ya da hala ayakta olan antik yapıların, gelecek kuşaklara taşınmasını sağlamak amacıyla, özgün yapılarını korumak ilkesiyle yapılan onarım çalışmaları olarak tanımlanmaktadır (Ahunbay, 1996). Bir başka deyişle

¹ Bu makale 15-18 Kasım 2012 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen I. Uluslararası Yöresel Ürünler Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Hacer Mutlu Danacı, Akdeniz Üniversitesi, GSF, Mimarlık Bölümü, hacermutlu@gmail.com

restorasyon tarihi yapıların gelecek kuşaklara aktarılmasının ve koruma anlayışının gelişmesinde en önemli teknik yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir (Erim, 2007)

İngilizcede restorasyon, genellikle reconstruction (yeniden inşa etme) ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Kelime zamanla, temel bir müdahale olarak bir binanın aynısını yeniden yapmak veya küçük bir müdahale olan kayıp bir detayın değiştirilmesi anlamında kullanılmaya başlamıştır (Orbaşlı, 2008). 1964 tarihli Venedik tüzüğünde, madde 4, 5, 6, 7, 8' de korumadan bahsedilerek korumanın kalıcı olmasından, sürekliliğinden, fonksiyon değişikliği yaparak korumanın sınırlarından, kültür varlığının çevresiyle birlikte korunması gerektiğinden bahsedilmektedir.

Yapılar yıllar geçtikçe bir takım dış etkenlerle yıpranmakta, bu yıpranma, nem ya da kötü kullanım gibi yapay faktörlerin yanında deprem gibi doğal faktörler ile de gerçekleşmektedir (Alsaç, 1992). İyi bir koruma için, yıpranmayı ve zararı veren etkenlerin iyi bilinmesi ve tespit edilmesi gerekmektedir.

Önceleri onarımın amacı yapıyı ayakta tutmak, yıkılan kısımları yeniden yaparak biçimsel bütünlüğünü korumak değişen isteklere göre yeni eklerle işlerliğini sağlamak iken, bugün anıtlar ve tarihi çevre belirli bir dönemin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini, sosyal yaşamını açıklayan bir belge olarak da değerlendirilmektedir. Tarihi anıt ve çevrelerin yaşaması rastlantılara bırakılmamakta, ulusal ve evrensel kültürün bir bileşeni, uygarlık belgesi olarak korunmalarını amaçlamaktadır.

Geçmişte yalnız dini, ulusal ideolojik simge olan, yaygın beğeni kazanan yapıtlar restore edilirken, günümüzde artık koruma kavramı anıtsal bireysel yapının ötesinde tarihi kent dokusunu oluşturan mütevazı yapı grupları da koruma kapsamına alınmıştır.

Ahunbay'a (1996) göre tarihi bir sokak, kent, mahalle, doğal ve kültürel değerlerin bir arada olduğu alanlar da korunacak alanlar olarak benimsenmektedir. Tarihi binalar, modern yapı çevreleri içinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Ekolojik ve

ekonomik kaygılar yüzünden, yapı ve çevresinin, yıkılıp yeniden inşa edilmesi yerine, yeniden kullanımı daha uygun olup, tarihi yapılar çoğu zaman toplumlar için manevi ve kültürel değer taşır (Orbaşlı, 2008).

Mimari korumanın sınırları, bakım ve onarımdan, mevcut binaya verilen fonksiyon değişikliğine kadar uzanmaktadır. Tarihi binalar bir yerin, kentin, peyzajın parçasıdır. Mimari koruma yalnız binanın korunması değil, sosyal ve kültürel boyutlarıyla yapıların ve çevre peyzajlarının da bir bütün olarak korunmasını gerektirir.

Bu çalışmada tarihsel çevre peyzajlarının korunmasında yapı çevre ilişkisi incelenmiştir. Bu amaçla, Anadolu'daki farklı dönemlerdeki restorasyon örnekleri yapı ve çevre tasarımı, yapının restorasyon öncesi ve sonrası durumu, kullanılan malzeme gibi kriterler açısından analiz edilerek öneriler geliştirilmiştir. Restorasyonu tarihsel çevre peyzajı ölçeğinde ele alan bu çalışmanın hem mimarlık, hem de peyzaj mimarlığındaki restorasyon ve koruma çalışmalarına farklı bir bakış açısı getirmesi beklenmektedir.

ÖRNEKLER ÜZERİNDEN YAPI-ÇEVRE İLİŞKİSİ ANALİZİ

Çalışmama için seçilen ilk resim örneği Ambrogio Lorenzetti'nin bir freskidir. Kent konulu resim okumalarında bu resmin seçilmesinin nedeni; Erken Rönesans'ın ilk örneklerinden olması, sembol ve içerik bakımından zengin olması ve gösterdiği sembollerin saf bozulmadan günümüze kadar gelmiş olmasıdır. Tarihi bir yapı ve çevredeki olası zararları önlemek ve söz konusu eseri muhafaza etmek önlemlere karşılık gelen koruma kavramı aynı zamanda restorasyonu da içermektedir. Çelik ve Yazgan'a (2009) göre 2863 sayılı (5226 sayılı Kanun ile değişik) Koruma Kanununda, Madde 3'ün (a) bendinde, "koruma" ve "korunma"nın tanımı, "taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işlemidir". Korunacak kültür varlığı tek yapı ise, yapı ve çevresi ile birlikte; doku ölçeğinde ise kentsel kamu alanlarını da içine alarak ele alınır.

2863 sayılı Yasa, "taşınmaz kültür varlıklarının korunması, görünümünün ve çevreleri ile uyumlarının muhafazası" ölçütlerini getirmektedir. Buna göre koruma alanı tek bir yapı ya da yapı grubuna (külliye) ile ilişkili, o yapıyı etkileyen ve o yapıdan etkilenen bir alan olmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005). Mevcut yasal düzenlemelerde tanımlanan sit alanları da kentsel/arkeolojik sit, karmaşık sit alanı ve kırsal sitler bir bütün olarak ele alındığında kültürel peyzaj alanlarıdır.

Bu bölümde Antik çağdan Cumhuriyet dönemine kadar Anadolu'da yaşamış kültürleri yansıtan örnekleri üzerinden yapı-çevre ilişkisi analizleri gerçekleştirilmiştir. Mevcut restorasyon ve koruma yaklaşımlarına farklı bir bakış açısı getirmeyi amaçlayan çalışmada tasarım, restorasyon öncesi, restorasyon sonrası ve malzeme durumları ele alınmıştır.

Yapı ve çevre ilişkisi analizinde Miccolina (1993), Ahunbay (1996), Orbaşı (2008) ve Insall'ın (2008) çalışmaları temel alınmıştır.

Yapı çevre analizinde, yapı ya da yapı grubunun önce restorasyon geçirmeden önceki halinin analizini yapmak için yapının restorasyondan önceki fonksiyonu, yapı çevresinin bilinen doğal ve yapay unsurları, yapının orijinal konumu, ulaşım durumu ve o zamanlardaki kullanıcı sayısı, örneğin yapı konut ise tahmini kullanıcı sayısı 0-4 arası kabul edilmiştir. Eğer tiyatro, kilise ya da cami ise 100 ve üzeri, kervansaray, han vb. bir yapı ise 20-100 arası kabul edilmiştir.

Karşılaştırma yapabilmek için aynı sorular ve yapının kaç kez restorasyon geçirdiği hakkında ikinci bölüm olan restorasyon sonrası durum bölümünde tekrar sorulmuştur.

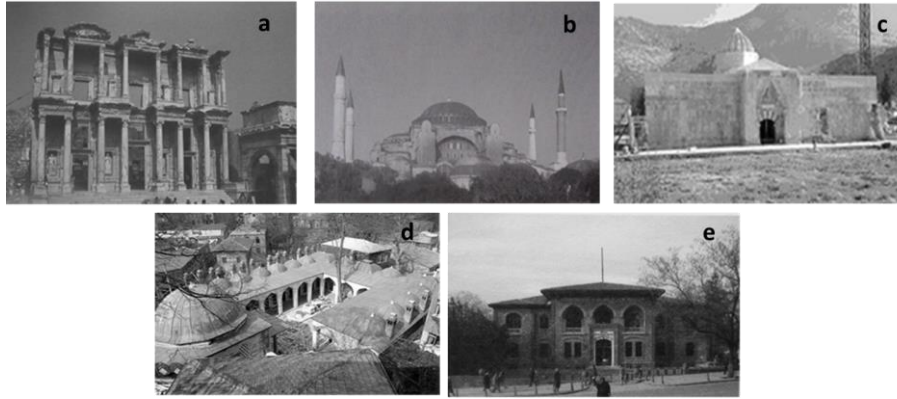
Yapı çevresinin tasarım özelliklerini belirleyen üçüncü bölümde, Miccolina (1993) tarihi yapı ve çevresinin tasarım özelliği tanımlamasından referans alınarak bir sınıflandırma yapılmıştır.

Malzeme özelliklerinin irdelendiği son bölümde yapı ve çevresinin restorasyondan önceki ve sonraki malzemeler ve bu malzemeyi yıpratın sebepleri

sorgulanmıştır. Malzemenin bozulma nedenlerinin sınıflandırmasında Ahunbay'dan (1996) referans alınmıştır.

Kullanılan malzemenin orijinallik durumu, yapının çevresiyle olan renk ve doku uyumu analizinde, “çok kötü”den “çok iyi”ye doğru bir sıralama yapılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Burada, yapının ve çevresinin orijinal durumu dikkate alınmıştır.

Anadolu'dan seçilen örnekler, Antik Dönem için, Efes Celsus kütüphanesi, Bizans Dönemi için, önemli bir Bizans yapısı olan Ayasofya Müzesi, Selçuklu Dönemi için, bu dönemin en önemli eserlerinden Susuz Han, Osmanlı Döneminden Caferağa Medresesi, Cumhuriyet döneminden ise müze olarak kullanılan ve Cumhuriyet döneminin ilk yapılarından olan Cumhuriyet Müzesi (II. TBMM Binası) seçilmiştir (Şekil 1.1).

Şekil 1. Çalışmada analiz edilen restorasyon geçirmiş yapı örnekleri, (a) Efes Celsus Kütüphanesi (Ahunbay, 1996), (b) Ayasofya (Orijinal, 2008), (c) Susuz Han (Orijinal, 2009), (d) Caferağa Medresesi (Genim, 1988), Cumhuriyet Müzesi (Madran ve Özgönül, 2005).

1. Antik Dönem - Efes Celsus Kütüphanesi Örneği

Antik dönem örneği olarak Efes Celsus Kütüphanesi seçilmiştir. Efes (Ephesos) antik çağı temsil eden en önemli yerleşimlerden biri olup, Efes Celsus Kütüphanesi ise kentin önemli bir bilim ve eğitim merkezi olmasını sağlamıştır.

Kentin kuruluşu Cilalı Taş Devri M.Ö. 6000 yıllarına dayanmaktadır. Roma dönemi yapılarının en güzellerinden birisi olan yapı hem kütüphane, hem de mezar anıtı görevini üstlenmiştir. M.S.106 yılında Efes valisi olan Celsus ölünce, oğlu kütüphaneyi babasının adına mezar anıtı olarak yaptırmıştır. Celsus'un lahdi kütüphanenin batı duvarı altındadır. 1903 yılları arasında kazı çalışmaları yapılmıştır. Bu yıllarda yapının diğer restorasyon çalışmalarında olduğu gibi bazı parçaları sergilenmek üzere alınmıştır.

Kütüphanenin cephesi 1970-1978 yılları arasında restore edilmiştir. Restorasyon yaklaşımında Venedik Tüzüğü rehber alınarak, anastylosis yöntemi ile restorasyonuna karar verilmiş ve bütünleme (wholeness and integrity) ilkesi benimsenmiştir (Demas, 1995).

Öneriler: Efes Celsus Kütüphanesinin yapı ve çevre analizi Çizelge 1'de verilmiştir. Yapı üzerinde, arkeolojik sit alanı içinde olmasından dolayı herhangi bir çevresel baskı bulunmamaktadır. Yapı çevresindeki yapılarla ve doğal bitki örtüsü içinde estetik ve fonksiyonel olarak çevresiyle uyumludur. Yapıdaki bazı parçalar kazı sırasında çıkartılmıştır. Yapı şu an orijinal ortamından farklı durumdadır. Yapı çevresi, sit alanının diğer parçaları ve doğal bitki örtüsü ile kaplıdır. Ancak doğal bitkilerin yapıya zarar vermemesi için kontrolü olarak bakım yapılması gerekmektedir. Yapının kültür yapısı iken turizm yapısı olması bakımından fonksiyon değiştirmesiyle kullanıcı sayısında çizelge 2'de de görüldüğü üzere bir artış gözlemlenmektedir. Bu sebepten dolayı, tüm tarihi eserlerde olduğu gibi, insana bağlı bozulmaları engellemek için antik kente zarar vermeyen belirli sirkülasyon güzergahları oluşturması uygundur. Yapıdaki renk, doku uyumu orijinal malzeme kullanımından dolayı oldukça iyi bulunmuştur.

2. Bizans Dönemi - Ayasofya Müzesi Örneği

Bizans dönemi için tarih boyunca farklı kullanımlara hizmet etmiş olan Ayasofya müzesi seçilmiştir. Ayasofya 916 yıl kilise, 481 yıl cami olmuş, 1935'ten bu yana müze olarak tarihi fonksiyonunu sürdürmektedir. Bizans tarihçileri Theophanes,

Nikephoros, Gramerci Leon ilk Ayasofya'nın İmparator I. Konstantinos (324-337) zamanında yapıldığını ileri sürmüşlerdir.

Bazilika planlı, ahşap çatılı bu yapı, bir ayaklanma sonunda yanmıştır. Bu yapıdan geriye kalan hiçbir kalıntı günümüze ulaşmamıştır. İmparator II. Theodosius, Ayasofya'yı ikinci defa yaptırmış ve 415'te ibadete açmıştır. Yine bazilika planlı bu yapı 532'de Nika ihtilali sırasında yanmıştır. 1936 yılında yapılan kazılarda bununla ilgili bazı kalıntılar ortaya çıkmıştır. Bunlar mabede girişi gösteren basamaklar, sütunlar, başlıklar, çeşitli mimari parçalardır. İmparator Iustinianus (527-565) ilk iki Ayasofya'dan daha büyük bir kilise yaptırmak istemiş, çağın ünlü mimarlarından Miletos'lu İsidoros ve Tralles'i Anthemios'a günümüze ulaşan Ayasofya'yı yaptırmıştır. Anadolu'nun antik şehir kalıntılarında sütunlar, başlıklar, mermerler ve renkli taşlar Ayasofya'da kullanılmak üzere İstanbul'a getirilmiştir. Ayasofya'nın yapımına 23 Aralık 532'de başlanmıştır ve 27 Aralık 537'de tamamlanmıştır (Mutlu, 2007; Madran ve Özgönül, 2005).

Öneriler: Çizelge 2'de Ayasofya müzesinin restorasyon öncesi ve sonrası durumu incelendiğinde, yapı, tarihsel süreci içinde bir çok değişikliğe uğramıştır. Özellikle fonksiyon değişikliğinden kaynaklanan yapı gereksinimleri nedeniyle yapı bahçesine, sayısız yeni fonksiyonlu yapılar eklenmiştir. Alan çevresi zamanında ve müze fonksiyonuyla kullanıldığı zamanlarda her zaman kent içi, merkezi bir bölgedir. Alan çevresindeki diğer yapılarla birlikte (saray, cami, kilise gibi) tarihi bir bütünlük göstermektedir. Yapı diğer yapılardan oldukça yoğun araç yollarıyla ayrılmaktadır. Özellikle camiye dönüştürülmesi sırasındaki restorasyonda yapının ve çevresinin orijinal haline çok fazla saygı gösterilmemiştir. Müze fonksiyonu verilmesiyle yapının aslına dönmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Yapı çevresindeki ek yapılar, değişiklikler de aynı zamanda bir tarihi süreci belgelediğinden ziyaretçilere sunulabilir.

3. Selçuklu Dönemi - Susuz Han

13. yüzyıl Anadolu yapı sanatının özgün örneklerinden olan bu yapı, Burdur Antalya karayolunun 2 km. içerisinde, Bucak ilçesine bağlı Susuz köyündedir. Susuz Han'ın II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde yapıldığı 1237-1246 yılları arasında bir

tarihte yapıldığı bilinmektedir. En gösterişli yeri olan taç kapısı (portal), kullanılan süsleme özelliklerindeki rafine anlayış, taş işçiliğindeki itina ile, o dönemin estetik anlayışı ile yapım teknolojisinin somut bir belgesi olarak kaybedilmemesi gereken bir belge niteliğindedir. Taç kapısındaki kaliteli mermer işçiliği, Ak Han'a benzemektedir. Han bu niteliklerinin yanı sıra, 13. yüzyılda ana yollar üzerindeki ulaşımında barınma gereksiniminin nasıl karşılandığını anlatan tipik örneklerden bir tanesidir (Madran ve Özgönül, 2005). 2009 yılında restorasyonu yapılmıştır. Susuz Han önceleri köyün kenarındayken zamanla köy yerleşiminin içinde kalmıştır.

Öneriler: Çizelge 'teki Susuz Han'ın yapı ve çevre analizine göre han bahçesindeki tarihi döşeme tamamlanmaya çalışılmıştır. Çevre düzenlemesi henüz tamamlanmamıştır. Restorasyon öncesi ve sonrası duruma bakıldığında, yapı zamanla köy evleri ve badem ağaçları arasında kalmıştır. Taş duvarları zımparalanarak temizlenmiştir. Bahçedeki taş döşeme kalıntıları yeni mermer kesme taşlarla tamamlanarak yürüme yollarının yapılması yapının orijinal çevresine saygı açısından önemli bulunmuştur. Yapıyı aydınlatmak için uygulamalar yapılmaktadır. Yapılan restorasyonda yapının aslında olduğu gibi yerel mermer taşı ile eksik bölümleri onarılmaya çalışılmıştır. Yapı malzeme özellikleri açısından incelendiğinde, yapılan bütünleme çalışmasında orijinal malzeme kullanımı mevcutken, yeni ve eski mermer malzeme arasındaki renk ve doku uyumsuzluğu kaçınılmaz olarak gözlemlenmektedir.

4. Osmanlı Dönemi - Caferağa Medresesi

İstanbul'un tarihi mekânlarından Caferağa Medresesi 16. yy'ın ikinci yarısında (1955-1959), sanatçıları korumasıyla tanınan devlet adamı Cafer Ağa tarafından, Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. O dönemdeki öğrenciler için bir ders mekânı olarak kullanılmıştır. Caferağa Medresesi 1989 yılında Türk Kültürüne Hizmet Vakfı'nın koruma altına almasıyla ele alınarak onarılmıştır. Aynı yıl vakıf tarafından yapılan restorasyon çalışmalarının ardından bir sanat merkezi olarak hizmete açılmıştır ve 90'li yıllarda ikinci kez restore edilmiştir. Caferağa Medresesi Uygulamalı El Sanatları Merkezi geleneksel Türk el sanatlarının tanıtılması ve geliştirilmesi amacıyla hizmet vermektedir (Genim, 1988).

Öneriler: Çizelge 4’teki Caferaga Medresesi’nin yapı ve çevre analizine göre, tasarım özellikleri bakımından, yapı ve çevresi incelendiğinde, yapıyı iç avlu ve bitişik nizam olmasından dolayı diğer yapılar çevrelemektedir. Yapıyı çevreleyen yapılarda bir uyum kaygısı gözlemlenmemekle birlikte, iç avludaki çiçekliklerin ve kullanılan bitkilerin o dönemin bitkileri olup olmadığı bilinmemektedir. Ayrıca, iç avlunun restorasyonunda gölge elemanları yapının tarihi geçmişi ile uyuşmamaktadır. Yapının iç avlusu bitki dokusu ve zemin malzemesi orijinali hakkında bilgi edinilerek restore edilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür. Verilen yeni el sanatları kursu fonksiyonu yapıya ek ihtiyacı doğurmamasından dolayı oldukça uygundur. Malzeme orijinalliği, renk ve doku uyumu yapıda gözlemlenirken, yapı çevresindeki uyumsuzluktan dolayı bazı problemler gözlemlenmiştir. Yapı çevresindeki binaların değiştirilmesinden daha kolay olduğu için iç avluda kullanılan peyzaj elemanları kolay değiştirilebilir niteliktedirler.

5. Cumhuriyet Dönemi - Cumhuriyet Müzesi

Cumhuriyet döneminde II. TBMM binası olarak yapılmış olan Cumhuriyet Müzesi seçilmiştir. Vedat Tek tarafından “Cumhuriyet Halk Fırkası” mahfeli olarak tasarlanan II. T.B.M.M Binası 1923 yılında inşa edilmiştir. Ancak, Atatürk’ün talimatlarıyla fonksiyonu değiştirilerek Meclis olarak kullanılmıştır.

Bodrum üzerine iki katlı olan yapının bölümleri, iki kat boyunca yükselen ortadaki meclis salonunun üç kenarına dizilmiştir. Türk siyasi tarihinde fevkalade önemli bir yeri olan II. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası fonksiyonunu (1924-1960) tarihleri arasında sürdürmüştür. 1961-1979 yılları arasında CENTO Genel Merkezi olarak kullanılan bina, CENTO’nun sonlandırılması ile birlikte, aynı yıl Kültür ve Turizm Bakanlığı’na devredilerek; binanın ön kısmının Cumhuriyet Müzesi olarak düzenlenmesi, arka kısmının ise Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün hizmet binası olarak kullanılması kararlaştırılmıştır. Müze kısmı, 30 Ekim 1981 tarihinde Cumhuriyet Müzesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bakanlığımız Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından restorasyon ve teşhir tanzim çalışmaları

tamamlanarak, Cumhuriyetimizin 85. kuruluş yıldönümü vesilesiyle, 29 Ekim 2008 tarihinde açılışı yapılan Cumhuriyet Müzesinde gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları kapsamında yapılan çalışmalardan bazıları, kurul onaylı restorasyon projesine göre bilet satış ünitesi ve yeniden yapılan çevre düzenlenmesidir (KTB, 2010).

Öneriler: Çizelge 5'teki Caferağa Medresesi'nin yapı ve çevre analizine göre, yapı ve çevresi birbirinden bağımsız olarak tasarlanmış ancak yapı çevresindeki toplanma mekanı aynen korunmaktadır. Yapının kısmen yeşil doku içerisinde bulunması, çevresel baskılardan fazla etkilenmesini engellemiştir. Restorasyon öncesi ve sonrası verilere bakıldığında, yapının yeni fonksiyonu ilkinde göre fiziksel ve anlamsal açıdan iyi adapte edilebilecek cumhuriyet müzesidir. Yapının çevresine yapılacak olan bilet satış ünitesi ve çevre düzenlemesi yapılırken yapının restorasyondan önceki durumu daha çok göz önünde bulundurulur hareket yapılması uygun olacaktır. Yapıda malzeme ve renk konusunda orijinaline sadık kalınmaya çalışılmıştır.

Çizelge 1. Efes Celsus Kütüphanesi yapı-çevre analizi

1) TASARIM (Yapı ve Çevre)	2) RESTORASYON ÖNCESİ	3) RESTORASYON SONRASI	4) MALZEME
a) Mimari kompozisyon ile içinde bulunulan peyzaj arasında uyum yaratılması	Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin yapıldığı dönemdeki işlevi nedir? a)sağlık b)eğitim c)dinsel d)kültür e)diğer	Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin şu andaki işlevi nedir? a)sağlık b)eğitim c)dinsel d)kültür e)turizm f) diğer	Yapı ve çevresinin yapımında ağırlıklı olarak kullanılan orijinal malzeme nedir? a)ahşap b)doğal taş c)kerpiç d)tuğla e)ahşap+d taş
b) Mevcut yapı ve çevresinin aslının ya da orijinaline yakın durumunun yeniden sunulması	Tarihi yapı ve çevresi daha sonraki dönemlerde başka işlevler için kullanılmış mı? a)-Evet b) Hayır	Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a) yapay unsurlar .. Efes antik kentinin diğer yapıları b) doğal unsurlar .. Doğal bitki örtüsü	Eğer restorasyon öncesinde yapıda bozulma varsa orijinal malzemenin bozulmasına etken olan neden ya da nedenler nelerdir ? a) Yapıdaki tasarımdan ve malzeme kalitesinden kaynaklanan hatalar, b)-Doğal afetler ve iklimsel koşullara bağlı etkiler, c) Fiziksel etkiler (çözünme, patlamalar, çatlaklar), d) Kimyasal etkiler
e)-Yapı çevresinin mevcut hali ile olduğu gibi bırakılması	Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a)-yapay unsurlar ..Efes antik kentinin diğer yapıları b)-doğal unsurlar ..Doğal bitki örtüsü Yapının orijinal konumu nedir? a) kent içi b) kent çevresi c) kursal alan e) diğer	Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonunun ağı üzerinde mi? a)toplum taşıma b)özel araç c)yaya d)hepsi e)hiçbiri	c) Biyolojik etkiler (bitkiler, bitki tohumları, böcekler, kemirgenler, mantarlar, f)-İnsana bağlı etkiler (terk etme, kötü kullanım ve onarımlar, yangınlar, savaşlar, vandalizm, turizm, trafik vb.)
d) Yapı ve çevresinde birbirinden bağımsız olarak ayrı ayrı projelendirilmesi	Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonu ağı üzerinde mi? a) toplum taşıma b) özel araç e) yaya d) hepsi e) hiçbir	Yapının bugünkü tahmini günlük ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 e) 20-100 d)100 ve üzeri	Yapı ve çevresinin restorasyonda kullanılan ana malzeme nedir? a) ahşap b) doğal taş c) kerpiç d) tuğla e) cam f) ahşap+doğal taş g) çelik
	Yapının orijinal tasarımında tahmini ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 c) 20-100 d)100 ve üzeri	Yapı kaç kez restorasyon geçirmiştir? a) Bir kez b) Birden fazla kez c) Restorasyon geçirmedir	Yapı ve çevresinin restorasyonunda kullanılan malzeme ile yapı malzemesi arasındaki uyum nasıldır? i. Restorasyon yapılmış yapıda orijinal malzeme kullanım durumu nasıldır? a)çok kötü b)kötü c)kabul edilebilir d)iyi e)çok iyi ii. Yapının çevresiyle olan renk uyum durumu nasıldır? a)çok kötü b)kötü c)kabul edilebilir d)iyi -e)çok iyi iii. Yapının çevresiyle olan doku uyum durumu nasıldır? a)çok kötü b)kötü c)kabul edilebilir d)iyi e)çok iyi
		Yapıya ya da çevresine ilave edilen yapısal ve doğal unsur var mıdır? a)Evet b) Hayır	

Çizelge 2. Ayasofya yapı-çevre analizi

1) TASARIM (Yapı ve Çevresi)	2) RESTORASYON ÖNCESİ	3) RESTORASYON SONRASI	4) MALZEME
a) Mimari kompozisyon ile içinde bulunulan peyzaj arasında bir uyum yaratılması b) Mevcut yapı ve çevresinin aslının ya da orijinaline yakın durumunun yeniden sunulması c) Yapı çevresinin mevcut hali ile olduğu gibi bırakılması d) Yapı ve çevresinde birbirinden bağımsız olarak ayrı ayrı projelendirilmesi	Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin yapıldığı dönemdeki işlevi nedir? a)sağlık b) eğitim e)dinsel d)kültür e)diğer Tarihi yapı ve çevresi daha sonraki dönemlerde başka işlevler için kullanılmış mı? a) Evet ... Cami ve müze..... b) Hayır Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a) yapay unsurlar... Atrium b) doğal unsurlar... Bilinmiyor Yapının orijinal konumu nedir? a)kent içi b)kent çevresi c)kırsal alan e)diğer Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonu ağı üzerinde mi? a) toplum taşıma b) özel araç c) yaya d)hepsi e)hiçbiri Yapı ve çevresi toplumsal ve kültürel bir değere sahip mi? a) sosyal b)kültürel e) dinsel d) estetik e) sembolik Yapının orijinal tasarımında tahmini ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 c) 20-100 d)100 ve üzeri	Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin şu andaki işlevi nedir? a)sağlık b) eğitim c)dinsel d)kültür e)turizm f)diğer Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a) yapay unsurlar... girişte güvenlik ve bilet satış yeri, güvenlik elemanları, sadırvanı, sıbyan mektebi, imareti, kütüphanesi, hünkar mahfeli, muvakkithanesi, mihrap ve çevresindeki yazılı levhalar b) doğal unsurlar... Bilinmiyor Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonu ağı üzerinde mi? a) toplum taşıma b) özel araç c) yaya d)hepsi e)hiçbiri Yapı ve çevresine kazandırılan sosyo-kültürel değer nedir? (a)sosyal b)kültürel c)dinsel d)estetik e)sembolik Tarihsel süreç içinde "yapının konumu" değişti mi? a) Evet değişti b) Hayır değişmedi Yapının bugünkü tahmini günlük ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 c) 20-100 d)100 ve üzeri Yapı kaç kez restorasyon geçirmiştir? a) Bir kez b)Birden fazla (3) kez c)Restorasyon geçirmedir Yapıya ya da çevresine ilave edilen yapısal ve doğal unsur var mıdır? a) Evet. girişte güvenlik ve bilet satış yeri, güvenlik elemanları vb. çok sayıda yapı b) Hayır	Yapı ve çevresinin yapımında ağırlıklı olarak kullanılan orijinal malzeme nedir? a)ahşap b)doğal taş c)kerpiç d)tuğla e)cam f)çelik Eğer restorasyon öncesinde yapıda bozulma varsa orijinal malzemenin bozulmasına etken olan neden ya da nedenler nelerdir ? a) Yapıdaki tasarımdan ve malzeme kalitesinden kaynaklanan hatalar, b) Doğal afetler ve iklimsel koşullara bağlı etkiler, c) Fiziksel etkiler (çözülme, patlamalar, çatlaklar), d) Kimyasal etkiler e) Biyolojik etkiler (bitkiler, bitki tohumları, böceklenme, kemirgenler, mantarlar, f) İnsana bağlı etkiler (terk etme, kötü kullanım ve onarımlar, yangınlar, savaşlar, vandalizm, turizm, trafik vb.) Yapı ve çevresinin restorasyonda kullanılan ana malzeme nedir? a) ahşap b) doğal taş c) kerpiç d) tuğla e) cam f) ahşap+doğal taş e) çelik Yapı ve çevresinin restorasyonunda kullanılan malzeme ile yapı malzemesi arasındaki uyum nasıldır? i. Restorasyon yapılmış yapıda orijinal malzeme kullanım durumu nasıldır? a)çok kötü b)kötü e) kabul edilebilir d)iyi e)çok iyi ii. Yapının çevresiyle olan renk uyum durumu nasıldır? a)çok kötü b)kötü c) kabul edilebilir d)iyi e)çok iyi iii. Yapının çevresiyle olan doku uyum durumu nasıldır? a)çok kötü b)kötü e) kabul edilebilir d)iyi e)çok iyi

Çizelge 3. Susuz Han yapı-çevre analizi

1) TASARIM (Yapı ve Çevresi)	2) RESTORASYON ÖNCESİ	3) RESTORASYON SONRASI	4) MALZEME
a) Mimari kompozisyon ile içinde bulunulan peyzaj arasında bir uyum yaratılması b) Mevcut yapı ve çevresinin aslının ya da orijinaline yakın durumunun yeniden sunulması c) Yapı çevresinin mevcut hali ile olduğu gibi bırakılması d) Yapı ve çevresinde birbirinden bağımsız olarak ayrı ayrı projelendirilmesi	Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin yapıldığı dönemdeki işlevi nedir? a)sağlık b) eğitim c)dinsel d)kültür e)diğer Tarihi yapı ve çevresi daha sonraki dönemlerde başka işlevler için kullanılmış mı? a) Evet b) Hayır Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a) yapay unsurlar... b) doğal unsurlar...Bilinmiyor Yapının orijinal konumu nedir? a)kent içi b)kent çevresi e)kutsal alan e)diğer Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonu ağı üzerinde mi? a) toplum taşıma b) özel araç c) yaya d) hepsi e) hiçbiri Yapı ve çevresi toplumsal ve kültürel bir değere sahip mi? a) sosyal b)kültürel c)dinsel d)estetik e)sembolik Yapının orijinal tasarımında tahmini ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 e) 20-100 d)100 ve üzeri	Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin şu andaki işlevi nedir? a)sağlık b) eğitim c)dinsel d)kültür e)turizm f)diğer Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a) yapay unsurlar... kesme çakıl taşı döşeme malzemesi ve yürüyüş yolları b) doğal unsurlar... çam ağaçları, badem ağaçları Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonu ağı üzerinde mi? a) toplum taşıma b) özel araç c) yaya d)hepsi e)hiçbiri Yapı ve çevresine kazandırılan sosyo-kültürel değer nedir? a)sosyal b)kültürel c)dinsel d)estetik e)sembolik Tarihsel süreç içinde "yapının konumu" değişti mi? a) Evet değişti b) Hayır değişmedi Yapının bugünkü tahmini günlük ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 c) 20-100 d)100 ve üzeri Yapı kaç kez restorasyon geçirmiştir? a) Bir kez b) Birden fazla ...3.. kez c) Restorasyon geçirmedir Yapıya ya da çevresine ilave edilen yapısal ve doğal unsur var mıdır? a) Evet... b) Hayır	Yapı ve çevresinin yapımında ağırlıklı olarak kullanılan orijinal malzeme nedir? a) ahşap b) doğal taş c) kerpiç d) tuğla e) cam f) çelik Eğer restorasyon öncesinde yapıda bozulma varsa orijinal malzemenin bozulmasına etken olan neden ya da nedenler nelerdir ? a) Yapıdaki tasarımdan ve malzeme kalitesinden kaynaklanan hatalar, b) Doğal afetler ve iklimsel koşullara bağlı etkiler, c) Fiziksel etkiler (çözülme, patlamalar, çatlaklar), d) Kimyasal etkiler e) Biyolojik etkiler (bitkiler, bitki tohumları, böceklenme, kemirgenler, mantarlar, f) İnsana bağlı etkiler (terk etme, kötü kullanım ve onarımlar, yangınlar, savaşlar, vandalizm, turizm, trafik vb.) Yapı ve çevresinin restorasyonda kullanılan ana malzeme nedir? a) ahşap b) doğal taş c) kerpiç d) tuğla e) cam f) ahşap+doğal taş g) çelik Yapı ve çevresinin restorasyonunda kullanılan malzeme ile yapı malzemesi arasındaki uyum nasıldır? i. Restorasyon yapılmış yapıda orijinal malzeme kullanım durumu nasıldır? a)çok kötü b)kötü e) kabul edilebilir d)iyi e)çok iyi ii. Yapının çevresiyle olan renk uyum durumu nasıldır? a)çok kötü b)kötü c) kabul edilebilir d)iyi e)çok iyi iii. Yapının çevresiyle olan doku uyum durumu nasıldır? a)çok kötü b)kötü c) kabul edilebilir d)iyi e)çok iyi

Çizelge 4. Caferağa Medresesi yapı-çevre analizi

1) TASARIM (Yapı ve Çevresi)	2) RESTORASYON ÖNCESİ	3) RESTORASYON SONRASI	4) MALZEME
<p>a) Mimarî kompozisyon ile içinde bulunan peyzaj arasında bir uyum yaratılması</p> <p>b) Mevcut yapı ve çevresinin aslına ya da orijinaline yakın durumunun yeniden sunulması</p> <p>c) Yapı çevresinin mevcut hali ile olduğu gibi bırakılması</p> <p>d) Yapı ve çevresinde birbirinden bağımsız olarak ayrı ayrı projelendirilmesi</p>	<p>Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin yapıldığı dönemdeki işlevi nedir? a) sağlık b) eğitim c) dinsel d) kültür e) diğer</p> <p>Tarihi yapı ve çevresi daha sonraki dönemlerde başka işlevler için kullanılmış mı? a) Evet b) Hayır</p> <p>Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a) yapay unsurlar... iç avludaki sert zemin toplanma mekanı b) doğal unsurlar... bilinmiyor Yapının orijinal konumu nedir? a) kent içi b) kent çevresi c) karsal alan e) diğer</p> <p>Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonu ağı üzerinde mi? a) toplu taşıma b) özel araç c) yaya d) hepsi e) hiçbirisi</p> <p>Yapı ve çevresi toplumsal ve kültürel bir değere sahip mi? a) sosyal b) kültürel c) dinsel d) estetik e) sembolik</p> <p>Yapının orijinal tasarımında tahmini ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 c) 20-100 d) 100 ve üzeri</p>	<p>Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin şu andaki işlevi nedir? a) sağlık b) eğitim c) dinsel d) kültür e) turizm f) diğer</p> <p>Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a) yapay unsurlar... gölgeleme elemanları ve sabit olmayan oturma mekanları eklenmiştir. b) doğal unsurlar... Lale vb. İstanbul'a özgü olduğu düşünülen bitki parterleri mevcuttur.</p> <p>Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonu ağı üzerinde mi? a) toplu taşıma b) özel araç c) yaya d) hepsi e) hiçbirisi</p> <p>Yapı ve çevresine kazandırılan sosyo-kültürel değer nedir? a) sosyal b) kültürel c) dinsel d) estetik e) sembolik</p> <p>Tarihsel süreç içinde "yapının konumu" değişti mi? a) Evet değişti b) Hayır değişmedi</p> <p>Yapının bugünkü tahmini günlük ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 c) 20-100 d) 100 ve üzeri</p> <p>Yapı kaç kez restorasyon geçirmiştir? a) Bir kez b) Birden fazla ...3.. kez c) Restorasyon geçirmedi</p> <p>Yapıya ya da çevresine ilave edilen yapısal ve doğal unsur var mıdır? a) Evet. İç avluya gölgeleme elemanları ve yeni çiçekli bitkiler b) Hayır</p>	<p>Yapı ve çevresinin yapımında ağırlıklı olarak kullanılan orijinal malzeme nedir? a) ahşap b) doğal taş c) kerpiç d) tuğla e) cam f) çelik</p> <p>Eğer restorasyon öncesinde yapıda bozulma varsa orijinal malzemenin bozulmasına etken olan neden ya da nedenler nelerdir? a) Yapıdaki tasarımdan ve malzeme kalitesinden kaynaklanan hatalar, b) Doğal afetler ve iklimsel koşullara bağlı etkiler, c) Fiziksel etkiler (çözülme, patlamalar, çatlaklar), d) Kimyasal etkiler e) Biyolojik etkiler (bitkiler, bitki tohumları, böceklenme, kemirgenler, mantarlar, f) İnsana bağlı etkiler (terk etme, kötü kullanım ve onarımlar, yangınlar, savaşlar, vandalizm, turizm, trafik vb.)</p> <p>Yapı ve çevresinin restorasyonda kullanılan ana malzeme nedir? a) ahşap b) doğal taş c) kerpiç d) tuğla e) cam f) ahşap+doğal taş g) çelik</p> <p>Yapı ve çevresinin restorasyonda kullanılan malzeme ile yapı malzemesi arasındaki uyum nasıldır?</p> <p>i. Restorasyon yapılmış yapıda orijinal malzeme kullanımı durumu nasıldır? a) çok kötü b) kötü c) kabul edilebilir d) iyi e) çok iyi</p> <p>ii. Yapının çevresiyle olan renk uyumu durumu nasıldır? a) çok kötü b) kötü c) kabul edilebilir d) iyi e) çok iyi</p> <p>iii. Yapının çevresiyle olan doku uyumu durumu nasıldır? a) çok kötü b) kötü c) kabul edilebilir d) iyi e) çok iyi</p>

Çizelge 5. Cumhuriyet Müzesi yapı-çevre analizi

1) TASARIM (Yapı ve Çevresi)	2) RESTORASYON ÖNCESİ	3) RESTORASYON SONRASI	4) MALZEME
<p>a) Mimarî kompozisyon ile içinde bulunulan peyzaj arasında bir uyum yaratılması</p> <p>b) Mevcut yapı ve çevresinin aslına ya da orijinaline yakın durumunun yeniden sunulması</p> <p>c) Yapı çevresinin mevcut hali ile olduğu gibi bırakılması</p> <p>d) Yapı ve çevresinin birbirinden bağımsız olarak ayrı ayrı projelendirilmesi</p>	<p>Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin yapıldığı dönemdeki işlevi nedir? a) sağlık b) eğitim c) dinsel d) kültür e) diğer</p> <p>Tarihi yapı ve çevresi daha sonraki dönemlerde başka işlevler için kullanılmış mı? a) Evet ... toplantı salonu..... b) Hayır</p> <p>Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a) yapay unsurlar... bina önünde sert zemin toplanma alanı, bahçe duvarı b) doğal unsurlar... mevcut ağaçlar</p> <p>Yapının orijinal konumu nedir? a) kent içi b) kent çevresi c) karsal alan e) diğer</p> <p>Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonu ağı üzerinde mi? a) toplu taşıma b) özel araç c) yaya d) hepsi e) hiçbirisi</p> <p>Yapı ve çevresi toplumsal ve kültürel bir değere sahip mi? a) sosyal b) kültürel c) dinsel d) estetik e) sembolik</p> <p>Yapının orijinal tasarımında tahmini ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 c) 20-100 d) 100 ve üzeri</p>	<p>Tarihi yapı ve çevresinin ya da bahçesinin şu andaki işlevi nedir? a) sağlık b) eğitim c) dinsel d) kültür e) turizm f) diğer</p> <p>Yapı çevresinin doğal ve yapay unsurları nelerdir? a) yapay unsurlar... sert zemin toplanma alanı, bilet satış ünitesi, b) doğal unsurlar... mevcut ağaçlar</p> <p>Yapının ulaşım durumu nasıldır? Yapı yaya ya da araç sirkülasyonu ağı üzerinde mi? a) toplu taşıma b) özel araç c) yaya d) hepsi e) hiçbirisi</p> <p>Yapı ve çevresine kazandırılan sosyo-kültürel değer nedir? a) sosyal b) kültürel c) dinsel d) estetik e) sembolik</p> <p>Tarihsel süreç içinde "yapının konumu" değişti mi? a) Evet değişti b) Hayır değişmedi</p> <p>Yapının bugünkü tahmini günlük ortalama kullanıcı sayısı kaç kişidir? a) 0-4 b) 4-20 c) 20-100 d) 100 ve üzeri</p> <p>Yapı kaç kez restorasyon geçirmiştir? a) Bir kez b) Birden fazla ...3.. kez c) Restorasyon geçirmedi</p> <p>Yapıya ya da çevresine ilave edilen yapısal ve doğal unsur var mıdır? a) Evet. bilet satış yeri ve yeniden yapılan çevre düzenlemesine ait doğal ve yapay öğeler b) Hayır</p>	<p>Yapı ve çevresinin yapımında ağırlıklı olarak kullanılan orijinal malzeme nedir? a) ahşap b) doğal taş c) kerpiç d) tuğla e) cam f) çelik</p> <p>Eğer restorasyon öncesinde yapıda bozulma varsa orijinal malzemenin bozulmasına etken olan neden ya da nedenler nelerdir? a) Yapıdaki tasarımdan ve malzeme kalitesinden kaynaklanan hatalar, b) Doğal afetler ve iklimsel koşullara bağlı etkiler, c) Fiziksel etkiler (çözülme, patlamalar, çatlaklar), d) Kimyasal etkiler e) Biyolojik etkiler (bitkiler, bitki tohumları, böceklenme, kemirgenler, mantarlar, f) İnsana bağlı etkiler (terk etme, kötü kullanım ve onarımlar, yangınlar, savaşlar, vandalizm, turizm, trafik vb.)</p> <p>Yapı ve çevresinin restorasyonda kullanılan ana malzeme nedir? a) ahşap b) doğal taş c) kerpiç d) tuğla e) cam f) ahşap+doğal taş g) çelik</p> <p>Yapı ve çevresinin restorasyonda kullanılan malzeme ile yapı malzemesi arasındaki uyum nasıldır?</p> <p>i. Restorasyon yapılmış yapıda orijinal malzeme kullanımı durumu nasıldır? a) çok kötü b) kötü c) kabul edilebilir d) iyi e) çok iyi</p> <p>ii. Yapının çevresiyle olan renk uyumu durumu nasıldır? a) çok kötü b) kötü c) kabul edilebilir d) iyi e) çok iyi</p> <p>iii. Yapının çevresiyle olan doku uyumu durumu nasıldır? a) çok kötü b) kötü c) kabul edilebilir d) iyi e) çok iyi</p>

SONUÇ

Bozulan tarihi yapı ve çevrelerinin onarılması, iyileştirilmesi ve yeniden kullanılması gibi amaçlarla yapılan restorasyon çalışmaları, son yıllarda doğrudan koruma amacıyla gerçekleştirilmektedir. Yeniden yapmak yerine yapının ve çevresinin düzenli bakım yapılarak eskimenin önlenmesi korumanın bir parçası olarak düşünülmektedir. Artık yalnız binanın bakımı ve yenilenmesi olarak değil, tarihi çevre içinde yeni yapı ya da kentsel değişim baskısı altında bulunan tarihi alanlardaki koruma yönetimi söz konusudur. Yapıya yapılacak ilaveler, kullanılan malzemenin orijinaline benzer mi kullanılacağı, yoksa çağdaş malzemenin mi tercih edilmesi gerektiği, malzeme seçimine göre ortaya çıkan renk, doku uyumu gibi estetik problemler tartışılmaktadır.

Başka bir deyişle, koruma, insanların yaşadıkları mekânlardaki, geçmişlerine dair referansları oluşturan tarihi öğeleri, aidiyet duygusu, kimlik kaygısı için zamanın gerektirdiği gelişim ve değişmelerle birlikte, sürdürülebilirliğini sağlamak ve yaşatmaktadır.

Tarihi yapıların eski eser niteliğinde resmedilerek ya da müzelerde belgelenecek sergilenmesi anlayışı yerini 19. yüzyıl sonlarından itibaren zamanla kültürel miras tanımı altında içinde bulunduğu ortamla birlikte sahip olduğu kültür yapısıyla birlikte yaşatılması gerektiği anlayışına bırakmıştır. 19. yy.'a kadar tarihi yapıların öneminin özellikle Büyük Tur (Grand tour) sayesinde yeniden keşfi, fakında olma söz konusudur. II. Dünya savaşından sonra tahrip edilen, yıkılan yapıları tarihi belgelere dayanarak yeniden inşa etmişlerdir. 19. yüzyılda, binayı yeniden yıkıp yapmak yerine kültürel mirasın olduğu gibi yaşatılmaya çalışılması önem kazanmaya başlamıştır. Restorasyonda 18. yüzyıldaki bazı stil karmaşalarının yerini, tarihi yapıların yine tarihi belgelere dayanan orijinallerine uygun olarak restore edilmesi gerektiği düşüncesi de 19. yüzyıldan sonra hakim olmaya başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren koruma hareketi ve bilimsel restorasyon kavramlarından bahsedilmeye başlanmıştır. 20. yüzyılın başlarında, modern restorasyon, restorasyonda kullanılan malzemelerin tarihi yanıtacak şekilde eskisinin bir kopyası değil de günümüz malzemeleriyle ve mimari anlayışı ile tamamlanması gerektiği anlayışı, yıkıp yeniden yapmak yerine, sürekli

bakımla koruma anlayışı hakim olmaya başlamıştır ve koruma kavramı restorasyon yerine özellikle Avrupa'da kullanılmaya başlamıştır. 20. yüzyılın ortalarında ise, korumada ekolojik yaklaşım, sürdürülebilirlik, kültürel peyzaj konuları ağırlık kazanmıştır. Korumanın, içinde bulunan doğal ve kültürel çevre ile birlikte bir bütün içerisinde yapılması gerektiği vurgulanmaya başlamıştır (Jokilehto, 2008).

19. yüzyılın sonlarından itibaren 1964 Venedik Tüzüğü ile başlayan süreçle UNESCO, ICCROM gibi uluslararası organizasyonların yaptığı bildirimler, tavsiye kararları, anlaşmalar önem kazanmıştır. Daha sonraki dönemlerde yalnız Avrupa dışındaki ülkelerin problemlerini de çözmek için organizasyonlar kurulmuştur ve özellikle projeler üretilip uygulayarak çalışmalarına devam etmektedirler. Örnek olarak, OWHC (The Organization of World Heritage Cities), Dünya Miras Kentleri Organizasyonu, Dünya Miras Konvansiyonu ile de ilişkili olarak yerel yöneticilerin eğitilmesi, dünya miras kentleri yöneticileri arasında bilgi alışverişinin sağlanması, bu kentlerin tarihi niteliklerinin gerektirdiği özel yönetim yöntemlerinin geliştirilmesi gibi konular üzerinde çalışmaktadır. Avrupa Birliği ve Kültürel Miras adı altında 1974 yılında Avrupa Parlamentosu, kültür ve özellikle de kültürel mirasın korunması alanında "Culture 2000" programı başlatmıştır.

Antik dönem için Efes, Celcius Kütüphanesi, Bizans Dönemi için Ayasofya Müzesi, Selçuklu Dönemi için Burdur, Susuz Han, Osmanlı Dönemi için Caferaga Medresesi ve Cumhuriyet Dönemi için Cumhuriyet Müzesi örneklerinde incelenen yapı-çevre analizleri tarihi yapıların çoğunlukla tek yapı ölçeğinde cephe restorasyonlarının yapıldığını, yapının çevresi ile bir bütün olarak ele alınmadığı ortaya koymuştur. Yapı ölçeğinden başlayan, tarihi doku ve kent bütününe kadar geniş bir alanı kapsayan koruma çalışmalarında hedeflenen koruma kısmen gerçekleştirilmektedir. Yapılar en az bir, çoğu kez de birden fazla restorasyon geçirmişlerdir. Burada yapı ve çevresi birbirinden bağımsız olarak projelendirilmiştir ya da Efes Celsus kütüphanesinde gözlemlendiği üzere kendi haline bırakılmıştır. Restorasyonu yapılan örneklerin büyük bir kısmı fonksiyon değişikliği ile turistik amaçlı mekanlara dönüştürülmüştür. Yapı eklentileri arasında Ayasofya Müzesi

örneğinde güvenlik, bilet satış gişesi vb., Caferaga Medresesi örneğinde gölgeleme elemanları, Susuz Han örneğinde giriş yolu eklentisi yer almaktadır.

Hedeflenen korumanın gerçekleştirilememesi nedenleri de yasa ve yönetmeliklerdeki eksiklikler, mevcut yasaların tam olarak uygulanamaması, uygulama sürecinde denetim yetersizliği, toplumsal bilinç eksikliği, kaynak yetersizliği, politik baskılardır (Çelik ve Yazgan, 2007).

Diğer yandan, restorasyon öncesi ve sonrasında kullanıcı sayısında da çoğu zaman yapının değişen fonksiyonuna bağlı olarak belirli bir artış yaşanmaktadır. Bu nedenle, restorasyon çalışmaları yapı ve çevresinin otopark vb. yanında taşıyıcı sistem ve malzeme aşınımı bakımından taşıma kapasiteleri yapının yeni fonksiyonları dikkate alınarak tasarlanmalıdır. Çalışma sonuçları farklı dönemlere de ait olsa yapıların restorasyonlarla fonksiyon değişikliği yapıldığını ve bunun da ek yapı gereksinimini doğurduğunu, söz konusu ek yapıların da çoğu zaman projelendirilmeden gerçekleştirildiğini göstermiştir.

Yapılar, genellikle doğal taş ya da doğal taş ve tuğla malzemelerinden yapılmışlardır. Restorasyonda kullanılan malzemeler de yine doğal taş, tuğla ve bazen çelik şeklinde olup malzeme açısından bir süreklilik söz konusudur. Ancak örneğin Susuz Han'da olduğu gibi aynı orijinal taş kullanıldığı halde eski ile yeni malzeme arasında zaman bağlı olarak renk ve doku farklılıkları öne çıkabilmektedir. Yapılar üzerindeki bozulma etkenleri ise, çoğunlukla doğal afetler, iklimsel koşullar ve insan etkileridir.

Tarihi eserlerin korunması kavramı, tarihsel süreç içerisinde, tekil yapı ölçeğinden giderek genişlemiş ve yapının içinde bulunduğu çevre (yapının içinde bulunduğu bahçe, bitişiğindeki yapılar, içinde bulunduğu sokak, cadde, meydan ya da doğal alan, bölge, kent gibi en küçük ölçekten en büyük ölçeğe kadar) ile birlikte korunması ihtiyacı kabul edilmeye başlanmıştır. Ancak bu konuda bazı yasal eksikliklerin bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu konuda örneğin, bir tarihi alanda yapılacak otoparkın özellikleri nasıl olması gerektiği, müze olarak fonksiyon değişikliğine uğramış bir yapıda bilet gişesinin özelliklerinin ne olacağı gibi

standartların getirilmesi gerekmektedir. Bütün bu konularla ilgili yasalar mevcut olmasına rağmen standartların kesin olarak tanımlanmamış olması, yoruma açık bırakılması incelenen örneklerde de görüldüğü gibi uygulamadaki problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Tarihi alanların restorasyonundaki yöntem yaklaşımları sürecine, restorasyon yapılmış yapılardaki eksikliklere ve mevzuattaki boşluklara bakıldığında, restorasyonda yapı ve çevre ilişkisinde, tekil yapı ve çevresinden, kentsel ölçeğe kadar standart kurallara ihtiyaç duyulmaktadır. Tarihi çevre koruma, gelişmeyi engelleyici bir özellik olmaktan öte, sürdürülebilir gelişmeyi de sağlayabilir nitelikte olmalıdır. Bu nedenle, restorasyon ölçeği, yapı ve çevresi bir bütün olarak düşünülerek seçilmeli, tarihçiler, mimarlar, peyzaj mimarları ve arkeolog gibi diğer pek çok meslek disiplinin ortak çalışma alanı olarak kabul edilmelidir.

KAYNAKÇA

- AHUNBAY, Z. (1996) Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, İstanbul: YEM yayın, ISBN: 975-74-38-38-3, ss. 188.
- ERİM, M. (2007) Türkiye’de Restorasyon Çalışmaları ve Restorasyon İşletmelerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çağ üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Engür ÖZÜSTÜN, Mersin, ss. 193.
- ORBAŞLI, A. (2008) Architectural Conservation, Principle and Practise, Oxford, UK, Blackwell Publishing, ISBN: 978-0-632-04025-4, ss. 227.
- ALSAÇ, Ü. (1992) Türkiye’de Restorasyon, İstanbul, İletişim Yayınları, ISBN: 975-470-222-5, ss. 118.
- JOKİLEHTO, J. (2005) A History of Architecture, D. Phil Thesis, The University of York, England, Institute of Advanced Architectural Studies, 1986, Recomposed in PDF format in 2005, England, ss. 466.

JOKİLEHTO, J. (2008) Best Practice: International Training Overview, Presentation given to the ICOMOS-UK Conference, Action on Skills Training and Education for the Historic Environment, the Prince's Foundation, London.

ÇELİK, D. & YAZGAN, M.E. (2007) Kentsel Peyzaj Tasarımı kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi, ZKÜ, Bartın Orman Fakültesi Dergisi, cilt:9, sayı:11, s. 1-10.

MADRAN, E. & ÖZGÖNÜL, N. (2005) Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası, ISBN: 975-395-827-7, ss.189.

MİCOULINA, E. (1993) The History of Gardens and the Evaluation of the Environment, ICOMOS, Historic Gardens and Sites, ss. 71-79.

INSALL, D. (2008) Living Buildings, Architectural Conservation: Philosophy, Principle and Practise, Australia, Mulgrave Vic:Images Publishing Group, 9781864701920, pp.

DEMAS, M. (1995) Ephesus, Ed.: Marta de la Torre, The Conservation of Archaeological Sites in the Mediterranean Region, The Getty Conservation Institute and J. Paul Getty Museum, ISBN: 0-89236-486-6, pp. 163.

MUTLU, B. (2007) Mimarlık Tarihi Ders Notları, İstanbul, Mimarlık Vakfı Enstitüsü Yayınları, ISBN: 975-93551-0-8, ss. 250.

GENİM, S. (1988, Ekim 1) Caferağa Medresesi, Dr. M. Sinan Genim arşivi, www.sinangenim.com.

KTB (2010, Eylül 29). Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, www.kvmgm.kulturturizm.gov.tr.

RESİM VE ÇİZELGELER DİZİNİ

Şekil 1. Çalışmada analiz edilen restorasyon geçirmiş tapı örnekleri, (a) Efes Celcius Kütüphanesi (Ahunbay, 1996), (b) Ayasofya (Orijinal, 2008), (c) Susuz Han (Orijinal, 2009), (d) Caferağa Medresesi (Genim, 1988), Cumhuriyet Müzesi (Madran ve Özgönül, 2005).

Çizelge 1. Efes Celsus Kütüphanesi yapı-çevre analizi (Orijinal, 2010)

Çizelge 2. Ayasofya yapı-çevre analizi (Orijinal 2010)

Çizelge 3. Susuz Han yapı-çevre analizi (Orijinal 2010)

Çizelge 4. Caferağa Medresesi yapı-çevre analizi (Orijinal 2010)

Çizelge 5. Cumhuriyet Müzesi yapı-çevre analizi (Orijinal 2010)